

*A LENGYEL JAKUBINUS
ALKOTMÁNY - bevezető előadás
2010, május 22. szombat, 15.00 óra
Falumúzeum, Isaszeg*

**Igen Tisztelt Konzul Ú!
Tisztelt Polgármester Úr!
Kedves Vendégek!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim!**

Lengyelország májusi alkotmánya (lengyelül Konstytucja Trzeciego Maja) **a világ második, és Európa első írott alkotmánya**, melyet 1791. május 3-án fogadott el a lengyel-litván unió államának országgyűlése, a Szejm.

Az alkotmány politikai értelemben egyenlőnek mondta ki a városi polgárokat a nemességgel, és állami védelem alá helyezte a parasztokat. Emellett eltörölte a liberum veto intézményét.

A májusi alkotmány elfogadásának hatására a lengyel-litván államot megtámadták szomszédai. A háborús vereség következtében megtörtént Lengyelország második felosztása.

Két megalkotója, Ignacy Potocki és Hugo Kołłątaj szavai szerint a májusi alkotmány volt **„az elmúló haza végakarata és testamentuma”**.

A meghívón szereplő kép a lengyel Munkácsy, Jan Matejko festménye, amelyet 1891-ben készített. A képen Stanisław August Poniatowski, az utolsó lengyel király lép be a Szent János katedrálisba, ahol a Szejm tagjai esküt tesznek az új alkotmány megtartására. A háttérben a varsói királyi palota látható, ahol az alkotmányt éppen elfogadták.

A képen látható amint a főurak a vállukon viszik Stanisław Małachowskit, a Sejm marsallját, előttük megy fekete öltözetben, fehér hajjal az alkotmány egyik megalkotója, Hugo Kołłątaj író, a krakkói egyetem rektora, mögötte Ignacy Potocki gróf, lengyel politikus feje látható, aki meggyőzte a királyt az alkotmány elfogadásáról, az élen pedig a király halad a templom ajtó felé széttárt karral, bordó palástban.

Jan Matejkoval kapcsolatban itt Isaszegen meg kell említeni, hogy két testvére vett részt a magyar szabadságharcban. A festő bátyja, a 18 éves Zygmunt Görgey Ármín őrnagy különítményében a turócszentmártoni csatában

1849. június 22-én a kozákokkal vívott harcban kapott halálos sebet, másik testvére Edmund Matejko az erdélyi lengyel légió tagja volt hadnagyi rendfokozatban.

A mai lengyel délután címadó dala Rajnold Suchodolski „**Mazurek 3 maja**” című dala, magyarul „Május 3-i mazurka” melyet 1830. április 23-án írt a lengyelországi Kaluszyńban. A dalt a LOCH CAMELOT krakkói együttes előadásában hallhattuk. A hazafias dalok nagyon népszerűek Lengyelországban. Május 3-án Loch Camelot együttes tagjai nyilvános énekórát tartanak a krakkói piactéren, a Ryneken, közreadják egy színes füzetben a dalok szövegét, és együtt énekelnek a több száz fős tömeggel. A meghívó címsorát mi is a Május 3-i mazurka refrénjéből idéztük.

Kedves Isaszegiek!
Kedves Vendégek!
Tisztelt Hallgatóim!

A Varsóban 1788-ban összeült országgyűlést a történelem **Nagy Országgyűlés, vagy Négyéves Országgyűlés** néven ismeri. Az országgyűlésen Stanisław Małachowski és Kazimierz Nestor Sapieha elnökölték. Ebben az időben Európa-szerte forradalmi hangulat alakult ki. Miközben a négyéves országgyűlés egyre-másra hozta határozatait, Franciaország az 1789-es forradalom lázában élt, a Nagy Francia Forradalom növelte a nemesség és a polgárság széles köreinek politikai aktivitását.

Négy hónappal a Nagy Francia Forradalom kezdete, a Bastille lerombolása után 1789. novemberében Varsóban megtartották az **ún. „fekete processziót”**. 141 lengyel város képviselői **Jan Dekert varsói polgármester** vezetésével fekete ruhában végigvonultak a városon és átnyújtották a királynak és az országgyűlésnek követeléseiket.

A király oldalán állt az egyre erősödő hazafias párt, melynek tagjai között megtaláljuk Ignacy és Stanisław Potockit, Adam Kazimierz Czartoryskit, Stanisław Małachowskit, valamint e párt ideológiai vezérét, Hugo Kołłątajt. Ez a csoport a király sugallatára és a király koncepciója alapján alkotmánytervezetet dolgozott ki, melyet az országgyűlés 1791. május 3-án elfogadott.

Az országgyűlési határozat elfogadása sok tekintetben puccsra emlékeztetett: az alkotmányt a húsvéti ünnepek miatt egyharmadára apadt, részben korábbi eskütétellel már felkészített képviselői csoport fogadta el. A királyi vár (ahol az országgyűlés ülésezett) környéke tele volt katonával. Varsó lakossága kiözönlött az utcákra, az országgyűlési tanácskozáson sok városi polgár is jelen volt.

Az alkotmány elfogadását az országgyűlés olyan határozatai előzték meg, mint a helyi közigazgatás megjavítása, az Állandó Tanács megszüntetése, a hadsereg létszámának 100 ezer főre történő felemelése, valamint a nemesi birtokok jövedelmének 10 %-os, az egyházi birtokok jövedelmének 20 %-os megadóztatása. A városokról szóló 1791. április 18-i törvény beolvasztották a Május 3-i Alkotmányba, és ezzel eleget tettek a „fekete processzió” követeléseinek.

A királyi városokban élő polgárság esetében elismerték a polgárok személyi sérthetetlenségét, birtokvásárlási jogát, lehetővé tették a polgárok számára, hogy számos hivatalt és tisztséget betöltsenek, részt vegyenek az országgyűléseken, illetve városi és kereskedelmi kérdésekben szavazati joguk is legyen.

Kedves Isaszegiek!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Május 3-i Alkotmány megnyitotta az utat a modern lengyel állam és társadalom megteremtése előtt.

Megszűnt a lengyel királyok választhatósága, a lengyel trón örökletes lett. Sajnos Stanisław August Poniatowski után a trónt örököse már nem foglalhatta el, ő lett az utolsó lengyel király. Az alkotmány a legfelső **törvényhozó hatalomnak az országgyűlést** tette meg, amely szótöbbséggel dönt, legfőbb **végrehajtó hatalomnak pedig a Törvénytanácsot** (Törvényőrséget), melynek tagjai a király, a prímás és öt miniszter. Bevezette azt - a világon eddig még ismeretlen - elvet, hogy **a kormány tagjai felelősek az országgyűlésnek.** A Törvénytanács az ún. nagy bizottságok (Hadügyi, Pénzügyi, Belügyi Köznevelési Bizottság) közvetítésével gyakorol felügyeletet valamennyi hivatal fölött.

Az állam továbbra is **megőrizte föderatív (lengyel-litván) jellegét**, de megszüntették a hivatalok, a kincstár és a hadsereg dualizmusát. A társadalmi rendszer területén a legfontosabb határozat annak az elvnek a megszüntetése volt, hogy az állam nem avatkozhat be a jobbágyság ügyeibe, az alkotmány 4. cikkelye, ugyanis úgy rendelkezett hogy a **„földműves népet (...) a jog és az országos kormány oltalma alá helyezi”.** Ugyanakkor az alkotmány szavatolta az országba érkező telepesek személyi szabadságát.

Tisztelt Hallgatóim!

A kedvező nemzetközi helyzet is közrejátszott abban, hogy megélénkültek a reformokkal kapcsolatos munkák, ami végül is a Május 3-i Alkotmányhoz vezetett.

Oroszországot lekötötte a törökkel vívott háború. Oroszország sikerei viszont nyugtalanították Poroszországot és Angliát. Ebben a helyzetben a hazafias párt, sürgette a Poroszország által felkínált szövetség megkötését és arra számított, hogy Lengyelország megerősödését az biztosíthatja, ha már, mint erős szövetséges csatlakozik az oroszbarát táborhoz. A szövetség hívei azonban nem vették figyelembe a már korábban kialakult porosz ideológiát, amely meghatározta Poroszország álláspontját a lengyel területek esetében.

Az alkotmány védelmében folytatott háborúban a lengyel hadsereg a kiváló tehetségű **Tadeusz Kościuszko** vezetésével bátran harcolt és több győzelmet is aratott, de végül is nem tudták megakadályozni Lengyelország második felosztását Oroszország és Poroszország között, amely 1793-ban következett be.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Dr. Dürr Sándor,
az Isaszegi Múzeumbarátok Köre
elnökségének tagja

Felhasznált irodalom:

Kovács István: „Egy a lengyel a magyarral” Magyar Napló Budapest, 2008

Kovács István: A lengyel légió lexikona, 1848-1849. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2007.

Jerzy Topolski: Lengyelország története, Gondolat, Budapest 1989.